

Samenvatting Selectieadvies archeologie: Blariacum en Fort Sint Michiel

Deze paragraaf gaat in op de achtergronden en essentie van het selectieadvies en geeft een doorkijk naar het te zijner tijd te nemen selectiebesluit en hoe wordt omgegaan met de archeologische waarden in het plangebied.

In opdracht van de gemeente Venlo zijn in de periode 2008-2010 diverse archeologische vooronderzoeken verricht op het KazerneKwartier. Zoals verwacht is daarbij vast komen te staan dat zich in het plangebied zeer belangrijke archeologische waarden bevinden. Naast vindplaatsen uit de ijzertijd en volle middeleeuwen springen met name archeologische resten uit de Romeinse tijd en de late middeleeuwen en nieuwe tijd in het oog. De Romeinse vindplaats kan waarschijnlijk in verband worden gebracht met de historisch overgeleverde plaats (vicus) Blariacum en uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd dateren goed geconserveerde resten van Fort St. Michiel (1641-1870).

Beleidskader

De archeologische vindplaatsen zijn conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) gewaardeerd op hun fysieke en inhoudelijke kwaliteit en behoudenswaardig bevonden. Conform wettelijke richtlijnen uit de Archeologische Monumentenzorg moet het selectieadvies diensgevolge luiden dat de vindplaatsen ter plekke in de bodem moeten worden behouden (behoud in situ). Indien ongeschonden behoud in de grond geen optie is, moeten de vindplaatsen nader worden onderzocht door middel van een opgraving (behoud ex situ). Ook een combinatie van behoud in en ex situ is mogelijk.

De volgende stap binnen de regelgeving van de Archeologische Monumentenzorg (de AMZ-cyclus) betreft het nemen van een formele beslissing in het selectiebesluit. De bevoegdheid daartoe ligt bij het bevoegd gezag, de gemeente Venlo, die moet oordelen of sprake is van behoudenswaardige archeologie en zo ja hoe archeologisch vervolgonderzoek dient plaats te vinden.

In Nederland nemen de gemeenten als bevoegd gezag veel beslissingen over de ruimtelijke inrichting. Zij hebben als gezegd op basis van de Monumentenwet c.q. de Wet op de AMZ de rol van bevoegd gezag gekregen en hebben daarmee de verantwoordelijkheid voor de zorg van het bodemarchief. Dit betekent in de praktijk dat gemeenten moeten beschikken over een archeologie- of cultuurbeleid. Dit dienen zij te vertalen naar bestemmingsplannen. Vervolgens moet worden toegezien op de kwaliteit van de uitvoering van archeologische werkzaamheden. Daarbij moet het behoud van archeologische waarden steeds worden afgewogen tegen andere (publieke en/of private) belangen.

In Venlo maakt de archeologie deel uit van het cultuurhistorisch beleid (Voortbouwen op Venlo's Verleden. Beleidsnota Cultuurhistorie 2007-2011). De centrale doelstelling van dit beleid is een representatief deel van de Venlose cultuurhistorie te behouden door ontwikkeling en door implementatie in ruimtelijke planvorming. Het uiteindelijk streven is dat cultuurhistorie een vanzelfsprekende impuls betekent voor Venlo als duurzame en attractieve stad. Voor het beleidsveld archeologie benoemt de nota thematische zwaartepunten. Voor Venlo, waar het KazerneKwartier toe behoort, ligt het zwaartepunt op de Romeinse tijd (vicus), de ontstaansgeschiedenis van Venlo, Venlo als handelsstad (12de - 17de eeuw) en Venlo als vestingstad (16de -19de eeuw).

Zowel Fort St. Michiel als Blariacum spelen dus een toonaangevende rol in het cultuurhistorische beleid van de gemeente Venlo. Beide bevinden zich in het plangebied KazerneKwartier en vallen daarmee onder het bestemmingsplan dat betrekking zal hebben op het gehele plangebied van de Visie Lijnstad. Het bestemmingsplan KazerneKwartier zal

globaal het gebied gelegen tussen het spoor, de Venrayseweg, en de Kazernestraat, omvatten.

Visie Lijnstad en archeologie

De voorgenomen nieuwe ontwikkeling van het plangebied maakt deel uit van de wens om de stad aantrekkelijk te maken voor inwoners, bezoekers en toeristen. Op basis van het besluit het gebied te transformeren tot het Visitekaartje van de stad zullen binnen het KazerneKwartier enkele nieuwe functies landen, conform de Visie Lijnstad. Hierin zijn opgenomen een MFC, een ROC en een Casino. Binnen het gebied "in de Lijn" langs het spoor, met een oppervlakte van ca. 7,5 ha., zal grootschalige nieuwbouw verrijzen. Om dit te kunnen realiseren moeten bestaande gebouwen worden gesloopt, verharding en kabels en leidingen worden verwijderd, moet onderzoek naar munitie, de bodem en archeologie worden verricht. Tenslotte moeten bouwputten voor nieuwbouw worden gegraven. Sprake is van een gefaseerde ontwikkeling, waarmee de bestaande situatie in fase 2 op korte termijn wordt gehandhaafd. Daardoor is binnen de groene parkzone vooralsnog geen, of nauwelijks, sprake van verstoring van het archeologisch erfgoed. Over de omgang met de daar aanwezige archeologische waarden zal wel op voorhand een advies worden gegeven. Dit omdat ter plaatse, conform de Visie Lijnstad, delen van de aanwezige archeologische waarden zichtbaar en beleefbaar zullen worden gemaakt.

De gemeenteraad heeft gekozen voor de Visie Lijnstad. Daarmee is in grote lijnen vastgesteld welke delen van het kazernekwartier internsief en extensief bebouwd worden. Om de gewenste ontwikkeling conform de Visie Lijnstad op tijd te kunnen realiseren, zijn enkele randvoorwaarden meegegeven die als uitgangspunt voor het selectieadvies moeten worden beschouwd.

Het plangebied dient op 1 juli 2012 te zijn vrijgegeven voor de planrealisatie. Vanaf dat moment mogen er geen restricties meer bestaan, noch archeologisch noch anderszins. Met deze randvoorwaarden als uitgangspunt is een op maat gesneden selectieadvies vereist, dat maximaal rekening houdt met een onbelemmerde start van de planrealisatie en tegelijkertijd recht doet aan de in de ondergrond aanwezige archeologische waarden. Dit betekent dat behoud van archeologische waarden in situ in principe geen optie is, en dat gericht archeologisch onderzoek van groot belang is.

Voor plangebied dat gelegen is in de Lijn langs het spoor, bestaande uit de deelgebieden MFC, ROC en Holland Casino is sprake van twee zeer belangrijke archeologische vindplaatsen. Deze zijn op hoofdlijnen geografisch van elkaar te scheiden binnen dit plandeel.

Blariacum

In het oosten, ter plekke van locatie MFC, bevinden zich naar verwachting de overblijfselen van Romeins 'Blariacum'. De plaatsnaam is bekend van de Tabula Peutingeriana (een laat-Romeinse wegenkaart), maar het karakter van deze nederzetting is nog immer onbekend. Het kan om een grotere handelsnederzetting (vicus) gaan, maar ook om een klein wegstation (statio) of een herberg.

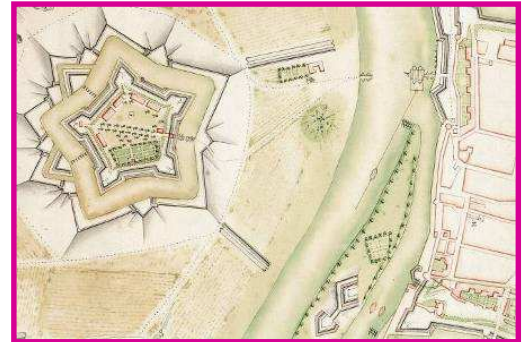
Voor de Romeinse vindplaats op de locatie MFC wordt onderzoek in twee fasen voorgesteld. In de eerste fase wordt minimaal 50 % van het gebied onderzocht. Deze onderzoeksfase moet in ieder geval duidelijk maken waar zich precies welke overblijfselen bevinden. Vervolgens wordt aan de hand van de resultaten bepaald of en zo ja welk percentage extra onderzocht moet worden

om tot een goed onderzoeksresultaat te kunnen komen. De verwachting is dat dit maximaal nog 20 à 30 % betreft.

Fort Sint Michiel

Meer westelijk, op de locaties ROC en Holland Casino liggen de funderingen en muren van Fort St.-Michiel haast ongeschonden en zeer dicht onder het maaiveld. Op min of meer dezelfde plek is dit unieke fort hier van de 17e tot en met 19e eeuw diverse keren gebouwd, verbouwd en herbouwd.

Archeologisch onderzoek naar Fort St. Michiel op deze locatie vraagt om een andere aanpak. Het gravende onderzoek richt zich op het vrijleggen en documenteren van met name de wallen, het muurwerk, de gangenstelsels en de funderingen van gebouwen binnen het fort. Om goed zicht te krijgen op de verschillende fases van Fort St. Michiel moeten tevens diverse dwarsdoorsneden haaks op de fortificatie worden gemaakt. Het op te graven percentage van de locaties ROC en Holland Casino is nog onbekend, maar zal naar verwachting niet meer dan ca. 50 % bedragen.

In combinatie met bovenstaande onderzoekseisen kan de gemeente gebruik maken van de zogeheten gemeentelijke archeologische 5% regeling. Deze regeling heeft betrekking op die gebieden waar het hoofddoel van het archeologiebeleid - behoud van belangrijke archeologische waarden in de ondergrond - niet mogelijk is. Dit betekent dat op locaties waar gebouwen moeten worden gebouwd 5 % van dat totale oppervlak ongezien - dus zonder definitief archeologisch onderzoek - verstoord mag worden.

Onderzoeksopzet

De betreffende locaties worden eerst door middel van een proefsleuvenonderzoek onderzocht om een funderingsplan door middel van palen te kunnen vastleggen. Zo kan een archeologievriendelijk plan van funderingspalen bijdragen tot een zo minimaal mogelijke verstoring van met name het muurwerk en de funderingen van Fort St. Michiel. Daarmee blijft dus 95% van het archeologisch areaal intact.

Ook wordt in geval van een definitief archeologisch onderzoek niet dieper gegraven dan strikt noodzakelijk. Dit wil zeggen dat bij ontgravingen ten behoeve van planrealisatie, het archeologisch onderzoek beperkt blijft tot enkele decimeters (ca. 50 cm) onder de aanlegdiepte van de onderzijde van de vloeren en funderings- balken van de nieuwbouw. Hiermee worden hoge archeologische onderzoekskosten voorkomen, is de onderzoekstijd korter, loopt planrealisatie geen risico op en blijft het archeologisch erfgoed onder de aanlegdiepte van de funderingen behouden.

Gemeentelijk en landelijk beleid zegt dat in geval van een grootschalige herinrichting, zoals is voorgenomen voor het Kazerneterrein, een goede balans moet worden gezocht tussen archeologie en bouwproject. Het project moet recht doen aan zowel de archeologische waarden, als de Ruimtelijke Ordening, en de beoogde ontwikkeling in combinatie met goed beheerde financiën.

Conclusie

Het bovenstaande advies biedt een onderzoeksopzet die rekening houdt met alle drie de aspecten. De ruimtelijke ontwikkeling aan de zuidzijde van het plangebied, in de lijn langs het

spoor kan plaatsvinden, het archeologisch erfgoed wordt gedocumenteerd en/of blijft behouden en er wordt (financieel en plannings- technisch) maatwerk geleverd.

Binnen de overige delen van het KazerneKwartier komt het fort nadrukkelijk weer tot leven door actieve visualisering ervan in de parkstructuur. Onderzoek naar de eventuele extra mogelijkheden voor benutting en visualisering vindt nog plaats, aangezien ook deze als maatschappelijk zeer belangrijk wordt beschouwd en (op termijn) zelfs financieel voordeel kunnen opleveren.

Cultuurhistorie krijgt daarmee een duidelijke rol binnen de ontwikkelingen van dit gebied, bijvoorbeeld als belangrijke laag binnen het parkontwerp. Ook hier dient gestreefd te worden naar behoud van de archeologische waarden, bij voorkeur in de ondergrond maar als het niet anders kan in de vorm van onderzoek. Verder moet er ruimte zijn voor visualisering van archeologische waarden binnen het ruimtelijk ontwerp, waarbij de relatie tussen het Fort St.-Michiel en de vesting Venlo het centrale thema zouden moeten vormen.

Actieve verbeelding en benutting Cultuurhistorie

Uit onderzoek in binnen- en buitenland blijkt dat actieve verbeelding en benutting van archeologisch erfgoed zorgt voor sterke toeristische, recreatieve, kwaliteitsverhogende en financiële voordelen en bijdraagt aan het positieve imago van de plek en de stad. Ook draagt het actief bij aan de economie van een gemeenschap.

Visualisering is op meerdere manieren mogelijk, van beperkt en subtiel (Maasboulevard), tot nadrukkelijk zichtbaar (Koninginneplein, Castellum parkeergarage Woerden, tramtunnel Den Haag, Domplein Utrecht) van actief behoud en multifunctionele commerciële benutting (Thermen, Badenweiler; Romerpassage Mainz; Guidhall, Londen, Theater Hotel Serdica (Bulgarije) tot grootschalig ondergrond behoud en benutting (Archaeologische Zone, Keulen). In het algemeen kan worden vastgesteld dat integrale visualisatie met behoud van originele elementen door het grote publiek meer gewaardeerd en begrepen wordt, beter is voor het imago van een gemeente en meer financieel rendement oplevert.

Het Kazernekwartier bevindt zich in de unieke situatie dat zich zeer gave resten van een fort direct in de ondergrond bevinden. Dit biedt de mogelijkheid het verleden in volle glorie op de eigen locatie zichtbaar te maken in en onder de nieuwbouw en in de openbare ruimte van het park. Zowel het opnieuw zichtbaar maken van de begraven resten als het opnieuw opbouwen van de bovengrondse muren bieden uitstekende kansen het verleden te versmelten met de hedendaagse ontwikkeling van het Kazernekwartier en zo bij te dragen aan de historische bewustwording van de inwoners van Venlo. Zij beschikken immers over een verleden om trots op te zijn. Een samensmelting van hedendaagse architectuur en archeologische visualisering in een parkachtige omgeving biedt aan Venlonaren, bezoekers en toeristen tevens een prachtige gelegenheid voor educatie en ontspanning en vormt daarmee in feite het ideale verlengstuk voor Lijnstad, met haar functies op het gebied van sport, commercie, onderwijs en ontspanning. Bundeling van al die activiteiten moet haast wel tot een nieuw en bruisend Venlo, met een grote aantrekkingskracht voor de regio en ver daarbuiten.

Tramtunnel Den Haag

Domplein Utrecht

Badenweiler (Duitsland)

Romerpassage (Mainz, Duitsland)

Guidhall Londen

Theater in Hotel Serdica (Bulgarije)

Romeinse thermen, Zulpich (Duitsland)

Archaeologische Zone Keulen

M.Th.R.M. Dolmans
Beleidsadviseur Archeologie
Ruimtelijke Ontwikkeling
Strategie en Beleid

18 april 2011